

Vélemény, vita

HOZZÁSZÓLÁS

a *Quo vadis, intézethálózat?*
Hol a helye a PhD-képzésnek c. cikkhez

Hargittai István

az MTA rendes tagja, egyetemi tanár,
a BME Oláh György Doktori Iskolájának elnöke
BME Szervetlen és analitikai kémiai tanszék
és BME–MTA Anyagszerkezeti és modellezési kutatócsoport
istvan.hargittai@gmail.com

Venetianer Pál gyönyörű Széchenyi-idézzel indítja eszmefuttatását. Az idézet arra vonatkozik, hogy milyen kára, némely esetekben átka lehet a szerepek összekeveredésének. Az akadémiai vitákkal kapcsolatban magam is felhívtam erre a figyelmet *Szerepzavarban* című, az *Élet és Irodalomban* megjelent cikkemben. (Hargittai, 2006, 4–5.) Venetianer cikkének általános kérdéséhez hozzászólva azt emelem ki, hogy a különböző helyzetekre – intézetekre, osztályokra, kutatócsoportokra – szerintem is különböző megoldások létezhetnek.

Ennek szellemében írtam 2006 nyarán az akadémiai kutatóintézetekre utalva többek között, hogy „...a jelenlegi felállásnál szerencsésebb lenne a valóban alapkutatásra fordított erőket az egyetemekhez közelíteni, és végső soron ott működtetni, az elsősorban gazdasági hasznosságot megcélzó kutatói kapacitást pedig leválasztani a Tudományos

Akadémiáról. A Magyar Tudományos Akadémiának ma is van egy hatékonyan működő programja, amelynek keretében az MTA vezető oktatókat támogat elsősorban fiatalok alkalmazásának lehetőségével.”

Ebben a hozzászólásban Venetianer egyik javaslatára szeretnék reagálni, amely szerint „a New York-i Rockefeller Egyetemhez hasonló *graduate school*-lá alakulhatna a hálózat (vagy annak egy része)...”, de attól tart, hogy, többek között, „egy ilyen terv megvalósulását minden rendelkezésre álló eszközzel akadályoznák az egyetemek...” Úgy gondolom, hogy nemcsak az egyetemek, hanem sokkal szélesebb kör is meg kellene hogy tegyen mindent egy ilyen terv megakadályozásáért.

A Rockefeller Egyetem valóban elitintézmény, de csak egy a sok PhD-képzésben részt vevő, nagyon színvonalas intézmény között az Egyesült Államokban. A többiek szinte

kivétel nélkül olyan intézmények, amelyekben alacsonyabb fokozatú képzés is folyik. A Rockefeller Egyetem magánegyetem, és ha valaki létre tudna hozni egy színvonalas PhD-képzést megvalósító *magánegyetemet* Magyarországon, azt csak üdvözölni lehetne. Ha viszont a költségvetési gazdálkodású akadémiai kutatóintézetekben hoznánk létre PhD-képzést, az csak az egyébként szűkös állami források további megosztását jelentené. Az elmúlt években megindult egyetemi PhD-képzés szerény, szinte csak szimbolikus állami támogatással működik. Ezt kellene a jövőben továbbfejleszteni. Az erők további megosztása színvonalcsökkenést eredményezne és nem pedig a kívánatos színvonalemelkedést. Ma is fennáll az a veszély, hogy az európai versenyben még a legjobb hazai egyetemek is csak az első vagy esetleg az első két fokozat képzésében tudnak majd lépést tartani a versenytársakkal, de nem a PhD-képzésben. Ennek a problémának a felismerését és kezelését legalább olyan fontosnak tartanám, mint például a mezőgazdasági versenyhelyzet kezelését, amire a politika sokkal nagyobb gondot fordít.

Az egyetemi első és második fokozatú képzésnek óriási szüksége van a PhD-képzés jelenlétére, mert a doktoránsok segítséget adnak az oktatásban, és a legfontosabb szegmensét adják a kutatási kapacitásnak. Tudományos kutatások nélkül pedig nem létezik színvonalas egyetemi oktatás, bármelyik fokozat szintjét is tekintjük. A Rockefeller Egyetem volumene amerikai viszonylatban a PhD-képzés elhanyagolható része. Magyarországon egy PhD-képzésre szakosodó intézmény viszont ellehetetlenítené az egyetemi PhD-képzést anélkül, hogy garantálná a magasabb színvonalat. Ez a megjegyzés nem arra vonatkozik, hogy kerüljük el a versenyhelyzetet. Már ma

is egyre kiélezettebb versenyhelyzetben vagyunk, ahogy a fentiekben erre már utaltam.

Egyébként utalva arra, hogy az eredeti Szelényi-javaslat fizetős elitegyetemre vonatkozott, megjegyzem, hogy a Rockefelleren tanuló-kutató PhD-hallgatók nem elsősorban azért kerülnek oda, mert meg tudják fizetni. Saját ismerőseim között, akik ott kaptak PhD-t, egyik sem volt fizetős.

Aki a Rockefeller Egyetemet akarja modellezni, az nyilván abból indul ki, hogy az a Rockefeller Intézetből fejlődött ki. Mire ezt a lépést megtették, már világraszóló eredmények, Nobel-díjak egész sora fémjelezte a Rockefeller Intézet működését. A Rockefeller Nobel-díjasainak számát megirigyelhetné az Egyesült Államokon, Nagy-Britannián és Németországon kívül a világ bármelyik országa. Egyetlen eredményt említek csak, ami nem is kapott Nobel-díjat: Oswald Avery és munkatársai ezen a kutatóhelyen végzett sokéves és aprólékos kísérletekkel bizonyították azt az akkor meglepőnek tekintett és még évekig nehezen elfogadott felismerést, hogy a DNS az öröklődés anyaga. (Avery et al., 1944, 137–158.) Mielőtt intézeteinkből a Rockefeller Egyetemet modellező PhD-képző intézményeket alakítanánk ki, intézeteink talán egyéb vonatkozásokban is modellezhetnék a Rockefellerert.

Szeretném azonban a kérdést visszafelé, a PhD-képzés szempontjából is felvetni. Vajon hasznos-e a PhD-képzés számára a többi fokozatú képzéstől való elszigeteltség? A Rockefeller Egyetem példája egyedi és különleges. Valódi, igazán elit intézményről van szó, amelynek példáját ebben a vonatkozásban sohasem követte a többi, szintén nem elhanyagolható elitintézmény, Amerikában sem. A PhD-hallgatók számára ugyanis hasznos, ha ki vannak téve gyakorlatvezetőként vagy se-

gédtanárként az egyetemi hallgatókkal való foglalkozásnak, a hallgatók kérdéseinek. Sokszor az egyszerű kérdések világítják meg saját tudásuk hiányosságait. A hallgatóknak adandó magyarázatok segítenek a bonyolult fogalmak tisztázásához. De még ennél is jóval többről van szó. A PhD-hallgatók jó része alkalmas arra, hogy egyetemi hallgatókat bevonjon a kutatásokba, szinte már elsőéves korától. Jómagam először olyan ötödéves hallgatótól kaptam kutatási feladatot elsőéves koromban az ELTE Általános Kémiai Tanszékén, aki akkor már egyetemi doktorátusán dolgozott. A PhD-hallgatók működése az egyetemi hallgatói közegekben is – ez adja meg

az átmenetet a hallgatói és a kutatói létezés között. Lehetnek egyesek, akiknek erre nincs szükségük, de a tapasztalat azt mutatja, hogy ez a megoldás általában hasznos és bevált.

Venetianer Pál valós problémákra keres megoldásokat, és a problémák együttes gondolkozást és megoldáskeresést igényelnek. Ebben a hozzászólásomban csupán azt szeretném ajánlani, hogy megoldás gyanánt ne alakítsuk át a kutatóintézeteket PhD-képzéssel foglalkozó elitintézményekké.

Kulcsszavak: *akadémiai kutatóintézetek, többfokozatú képzés, elitképzés, PhD-képzés, egyetemi oktatás, Rockefeller Egyetem*

IRODALOM

Avery, Oswald T. – MacLeod, Colin – McCarty, Maelyn (1944): *Journal of Experimental Medicine*, 79, 137–158.

Hargittai István (2006): Szerepvárbán. *Élet és Irodalom*. L, 29. 2006. július 21., 4–5.

